HONORÉ DE BALZAC

ELIXIRUL DE VIAŢĂ LUNGĂ

Într-un somptuos palat din Ferrara, într-o seară de iarnă, don Juan Belvidero ospăta pe un prinț al casei Este. În vremurile acelea o asemenea petrecere era un spectacol minunat, pe care numai averile regeşti sau puterea nobilitară puteau să-l rânduiască. Aşezate în jurul mesei luminate de lumânări înmiresmate, şapte femei vesele schimbau între ele cuvinte agreabile, înconjurate de admirabile capodopere, a căror marmoră albă ieşea mai bine în evidență pe pereții lucrați în stuc roşu, în contrast cu bogatele covoare turceşti, îmbrăcate în atlaz şi în aur strălucitor şi împodobite cu pietre nestemate, ce scăpărau parcă mai puțin decât ochii lor, stăteau de vorbă istorisindu-şi pasiunile mistuitoare, dar care nu semănau una cu alta, aşa cum nu semăna nici frumusețea lor. Vorbeau aceeaşi limbă şi aveau aceleaşi gânduri, înfățişarea, o privire, un gest, pronunția, împrumutau cuvintelor interpretări libertine, lascive, melancolice sau ironice.

Una părea să spună: „Frumusețea mea e în stare să încălzească inima înghețată a moşnegilor".

Alta: „Îmi place să stau tolănită pe perne şi să mă gândesc cu încântare la cei ce mă adoră".

O a treia, neobişnuită cu asemenea petreceri, părea gata să roşească: „Simt remuşcarea împungându-mi inima! spunea ea. Sunt catolică şi mi-e teamă de iad. Dar vă iubesc atât de mult, oh! atât, atât de mult, încât sunt gata să vă sacrific eternitatea."

HONORÉ DE BALZAC

ELIXIRUL DE VIAŢĂ LUNGĂ

Într-un somptuos palat din Ferrara, într-o seară de iarnă, don Juan Belvidero ospăta pe un prinţ al casei Este. În vremurile acelea o asemenea petrecere era un spectacol minunat, pe care numai averile regeşti sau puterea nobilitară puteau să-l rânduiască. Aşezate în jurul mesei luminate de lumânări înmiresmate, şapte femei vesele schimbau între ele cuvinte agreabile, înconjurate de admirabile capodopere, a căror marmoră albă ieşea mai bine în evidenţă pe pereţii lucraţi în stuc roşu, în contrast cu bogatele covoare turceşti, îmbrăcate în atlaz şi în aur strălucitor şi împodobite cu pietre nestemate, ce scăpărau parcă mai puţin decât ochii lor, stăteau de vorbă istorisindu-şi pasiunile mistuitoare, dar care nu semănau una cu alta, aşa cum nu semăna nici frumuseţea lor. Vorbeau aceeaşi limbă şi aveau aceleaşi gânduri, înfăţişarea, o privire, un gest, pronunţia, împrumutau cuvintelor interpretări libertine, lascive, melancolice sau ironice.

Una părea să spună: „Frumuseţea mea e în stare să încălzească inima îngheţată a moşnegilor”.

Alta: „Îmi place să stau tolănită pe perne şi să mă gândesc cu încântare la cei ce mă adoră”.

O a treia, neobişnuită cu asemenea petreceri, părea gata să roşească: „Simt remuşcarea împungându-mi inima! spunea ea. Sunt catolică şi mi-e teamă de iad. Dar vă iubesc

atât de mult, oh! atât, atât de mult, încât sunt gata să vă sacrific eternitatea.”

A patra, golind o cupă de vin de Chio, exclamă: „Trăiască veselia! Cu fiecare răsărit de soare încep o altă viaţă. Uitând trecutul, ameţită încă de asalturile din ajun, în fiecare seară sfârşesc o viaţă de fericire, o viaţă plină de dragoste!”

Femeia aşezată alături de Belvidero îl privea cu ochi arzători. Era tăcută. „Nu mă voi da pe mâna asasinilor plătiţi ca să-mi ucidă iubitul dacă m-ar părăsi!” Apoi izbucni în râs, dar mâna sa nervoasă sfărâmă o bomboniera minunat încrustată cu aur.

— Când vei fi mare duce? îl întrebă a şasea pe prinţ cu o expresie de bucurie ucigătoare, cu dinţii încleştaţi şi delir bahic în priviri.

— Şi ţie, când o să-ţi moară odată tatăl? zise a şaptea râzând, aruncându-i lui don Juan buchetul cu un gest care întrecea zburdălnicia.

Era o tânără inocentă, obişnuită să-şi bată joc de toate lucrurile socotite sfinte.

— Ah! Nu-mi mai vorbiţi de asta, strigă tânărul şi frumosul don Juan Belvidero, nu există decât un singur tată veşnic pe lume, şi din nenorocire acesta e tatăl meu!

Cele şapte curtezane din Ferrara, prietenii lui don Juan şi chiar prinţul scoaseră un strigăt de groază. Două sute de ani mai târziu, şi sub Ludovic al XV-lea, oamenii de bun gust ar fi râs de această glumă. Dar poate că, la începutul orgiei, spiritele îşi păstrau încă luciditatea? În ciuda luminii lumânărilor, a strigătului pasiunii, a înfăţişării vazelor de aur şi de argint şi aburului de vin, în ciuda contemplării acestor femei încântătoare, mai rămăsese oare în fundul inimilor o picătură de ruşine pentru lucrurile omeneşti şi divine, un strop din ruşinea care luptă cu deznădejde până în clipa când orgia o îneacă în ultimele valuri ale vinului sclipitor? Cu toate astea, florile fuseseră strivite, ochii priveau buimaci, iar beţia ajunsese, după expresia lui

Rabelais, până-n sandale. În acest moment de linişte, o uşă se deschise şi aşa cum, la festinul lui Balthazar, Dumnezeu îşi făcu apariţia, el se ivi sub aspectul unui bătrân servitor cu părul alb, cu mersul şovăitor, cu sprâncenele încruntate. Intră cu o înfăţişare tristă, veşteji cu o privire coroanele, cupele de argint aurit, piramidele de fructe, strălucirea petrecerii, purpura chipurilor mirate şi culorile tari ale pernelor pe care se odihneau braţele albe ale femeilor. În sfârşit, aşternu un zăbranic de doliu peste dezlănţuita nebunie, rostind cu glas dogit aceste sumbre cuvinte: „Domnule, tatăl dumneavoastră e pe moarte”. Don Juan se ridică făcând către musafirii săi un gest care s-ar putea traduce prin vorbele: „Scuzaţi-mă, asta nu se întâmplă în fiecare zi”.

Oare moartea tatălui nu surprinde adesea pe tineri în mijlocul splendorilor vieţii, în mijlocul gândurilor nebune ale orgiei? Moartea vine când te aştepţi mai puţin şi e tot atât de capricioasă ca o curtezană plină de toane dar, mai fidelă, ea n-a înşelat niciodată pe nimeni.

Don Juan închise uşa odăii şi porni printr-un culoar pe cât de lung şi rece tot pe-atât de întunecos, silindu-se să-şi ia o înfăţişare teatrală căci, gândindu-se la rolul lui de fiu iubitor, părăsise buna dispoziţie o dată cu şervetul aruncat pe masă. Noaptea era întunecoasă. Servitorul, prea puţin vorbăreţ, care îl conducea pe tânăr către camera mortuară, lumina atât de neîndemânatic drumul stăpânului său, încât moartea, ajutată de frig, de linişte, de obscuritate, şi poate de reacţia beţiei, putu să strecoare unele reflecţiuni în sufletul acestui risipitor. Îşi examină viaţa şi deveni gânditor, ca un om dat în judecată în drum spre tribunal.

Bartholomeo Belvidero, tatăl lui don Juan, era un bătrân în vârstă de nouăzeci de ani, care îşi petrecuse cea mai mare parte a vieţii făcând diverse combinaţii comerciale. Dat fiind că străbătuse nu o dată ţinuturile talismanice ale Orientului, dobândise imense bogăţii şi unele cunoştinţe

mai preţioase, după spusele lui, decât aurul şi diamantele, de care, de altfel, nu-i prea păsa.

„Decât un rubin, mai bine un dinte şi puterea ştiinţei”, obişnuia el să zică, zâmbind. Acestui tată bun şi blând îi plăcea să-l asculte pe don Juan povestindu-i aiurelile lui tinereşti, şi rostea pe un ton ironic, dându-i banii de aur: „Dragul meu copil, să nu faci decât prostiile care te vor înveseli”. Era singurul bătrân căruia îi făcea plăcere să vadă un om tânăr, dragostea părintească înşelându-i bătrâneţea prin contemplarea unei atât de strălucitoare vieţi. La vârsta de şaizeci de ani, Belvidero se îndrăgostise de un înger al liniştii şi frumuseţii. Don Juan fusese unicul fruct al acestei iubiri târzii şi de scurtă durată. De cincisprezece ani moşneagul deplângea pierderea iubitei sale Juana. Numeroşii săi servitori şi fiul său atribuiau acestei dureri bătrâneşti obiceiurile ciudate pe care le luase. Retras în aripa cea mai incomodă a palatului său, Bartholomeo nu ieşea decât foarte rar, şi chiar don Juan nu putea să pătrundă în apartamentul tatălui său fără permisiunea acestuia. Acest anahoret de bunăvoie umbla de colo-colo prin palat şi rătăcea pe străzile Ferrarei, ca şi cum ar fi căutat ceva care-i lipsea mergea visător, nehotărât, preocupat, ca un om chinuit de un gând sau de-o amintire, în timp ce tânărul lui fecior dădea petreceri somptuoase, iar palatul răsuna de hohotele lui de râs. În timp ce caii tropăiau în curţi şi pajii se certau jucând zaruri pe trepte, Bartholomeo mânca şapte grame de pâine pe zi şi bea numai apă. Şi dacă cerea puţină carne de pasăre, o făcea doar ca să-i poată da oasele câinelui sârmos, negru, tovarăş credincios. Nu se plângea niciodată de zgomot, în timpul bolii sale; dacă sunetul cornului şi lătraturile câinilor îl surprindeau în timpul somnului, se mulţumea să spună: „Ah se întoarce don Juan!” Nu se pomenise pe pământ un tată mai cumsecade şi mai înţelegător şi astfel, tânărul Belvidero, obişnuit să-l trateze fără ceremonie, avea toate defectele copiilor alintaţi trăia cu Bartholomeo aşa cum

trăieşte o curtezană capricioasă cu un amant bătrân, răsplătind o impertinenţă cu un surâs, vânzându-şi buna dispoziţie şi lăsându-se iubită. Refăcând în gând tabloul anilor tinereţii sale, don Juan îşi dădu seama că iar fi greu să găsească în bunătatea tatălui său vreo lipsă. Simţind în fundul inimii sale o undă de remuşcare, în momentul în care străbătea culoarul, fu gata să-i ierte lui Belvidero că trăise atâţi amari de ani. Se întorcea la sentimentele de pietate filială aşa cum un hoţ devine om cinstit atunci când nu are putinţa să se bucure de milionul pe care l-a furat. În scurt timp, tânărul străbătu sălile înalte şi reci din care se compunea apartamentul tatălui său. Respira acum aerul umed şi dens, mirosul rânced care se degaja din vechile tapiserii şi din armoarele acoperite cu praf, din camera antică a bătrânului. Dădu cu ochii de patul răvăşit şi de focul care abia mai pâlpâia în cămin. O lampă aşezată pe o masă de formă gotică arunca peste aşternut, din când în când, fâşii de lumină pâlpâitoare, când mai tari, când mai slabe, aşa încât chipul bătrânului căpăta mereu altă înfăţişare. Frigul pătrundea prin ferestrele care nu se închideau prea bine şi zăpada izbea în geamuri cu zgomot surd. Acest tablou se potrivea atât de puţin cu tabloul pe care don Juan abia îl părăsise, încât acesta nu-şi putu opri o tresărire. Apoi îl prinse frigul, când, apropiindu-se de pat, o puternică rafală de lumină, împinsă de o pală de vânt, lumină chipul tatălui său: trăsăturile îi erau descompuse, pielea strâns lipită de oase bătea în verde coclit, şi albeaţa pernei, pe care bătrânul sta culcat, scotea în evidenţă această oribilă culoare schimonosită de durere, gura întredeschisă şi cu desăvârşire ştirbă scotea gemete şi suspine al căror sunet lugubru era însoţit de vaietul furtunii. Cu toate aceste semne ale nefiinţei, se puteau desluşi pe chipul acesta trăsăturile unui caracter de-o forţă de necrezut. Un spirit superior se lupta cu moartea. Ochii adânciţi în orbite din pricina bolii păstrau o fixitate ciudată. Se părea că Bartholomeo căuta să ucidă cu privirea lui de

muribund un duşman care se afla acolo, la capătul patului său. Această privire fixă şi îngheţată era cu atât mai înspăimântătoare cu cât capul rămânea într-o imobilitate asemănătoare aceleia a craniilor de pe masa de disecţie. Trupul, în întregime conturat de cearşafurile patului, lăsa să se vadă că membrele bătrânului înţepeniseră şi ele. Moartea pusese stăpânire pe trup, dar ochii trăiau încă. Sunetele ce-i ieşeau din gură aveau ceva nefiresc, de maşinărie. Don Juan se ruşina oarecum la gândul că stătea la căpătâiul patului tatălui său pe moarte, având la butonieră floarea pe care i-o înfipsese acolo mâna unei femei uşoare, că adusese o dată cu el, aici, izul petrecerii şi mirosul vinului.

— Petreceai! murmură bătrânul zărindu-şi fiul în aceeaşi clipă, vocea limpede şi uşoară a unei cântăreţe care-i înveselea pe comeseni, însoţită de acordurile unei viori, răbufni în camera funebră, întrecând horcăitul uraganului. Don Juan rămase nepăsător la această nouă dovadă a dezmăţului său.

— Nu sunt supărat pe tine, copilul meu, rosti Bartholomeo.

Cuvintele pline de blândeţe îi făcură rău lui don Juan, care nu-i putea ierta tatălui său această cumplită bunătate.

— Ce rău îmi pare, tată! rosti el cu ipocrizie.

— Bietul meu Juanino, zise muribundul cu glas surd, am fost oare atât de bun cu tine încât nu eşti în stare să-mi doreşti moartea?

— Oh! strigă don Juan, dacă aş putea să-ţi redau viaţa, mi-aş da cu bucurie o parte din viaţa mea! Asta poţi s-o spui oricând, gândea risipitorul, e ca şi cum i-aş oferi amantei mele lumea întreagă!

Nu-şi sfârşi bine gândul, că bătrânul câine începu să urle. Don Juan începu să tremure, închipuindu-şi pesemne că inteligentul animal îi ghicise gândul.

— Nu m-am îndoit o clipă, fiul meu, că mă pot bizui pe tine, murmură muribundul. Voi trăi. Ai să vezi, vei fi mulţumit.

Voi trăi, dar fără să-mi dăruieşti o singură zi din cele care ţi-au fost hărăzite.

„Aiurează”, îşi spuse don Juan. Apoi adăugă cu glas tare:

— Da, iubitul meu tată, vei trăi, vei trăi cât voi trăi şi eu, căci amintirea ta va rămâne vie în inima mea.

— Nu la o astfel de viaţă mă gândesc, zise bătrânul nobil adunându-şi puterile pentru a se aşeza în capul oaselor, căci fu tulburat de una din acele bănuieli ce nu se pot ivi decât în clipa morţii. Ascultă, fiul meu, continuă el cu glasul slăbit de efortul pe care-l făcuse, am tot atâta poftă să mor cât ai tu să te laşi de amante, de vin, cai, şoimi, câini de vânătoare şi bani de aur.

„Cred şi eu”, gândi fiul îngenunchind la căpătâiul patului şi sărutând mâna cadaverică a lui Bartholomeo.

— Dar, reluă el cu glas tare, tată, dragă tată, trebuie să ne supunem voinţei Celui de sus.

— Cel de sus sunt eu, mormăi bătrânul.

— Nu huli, exclama tânărul, luând seama că chipul tatălui său căpătase un aer ameninţător. Nu huli, căci ai primit împărtăşania din urmă şi aş fi nemângâiat dacă ai părăsi viaţa păcătuind.

— Ascultă-mă! exclamă muribundul schimonosindu-şi buzele.

Don Juan tăcu. O tăcere cumplită se aşternu. Printre şuierăturile grele ale viscolului, glasul dulce şi acordurile violei care-l acompania abia se mai auzeau, slabe ca lumina în revărsatul zilei. Muribundul zâmbi.

— Îţi mulţumesc că ai invitat cântăreţe, că ai adus muzicanţi! O, petreceri, femei tinere şi frumoase, albe cu plete negre! Am să mă bucur de toate plăcerile vieţii, căci voi trăi!

— Aiurezi! Ai întrecut orice margine, spuse don Juan.

— Am descoperit mijlocul de a renaşte la viaţă. Iată! Caută în sertarul mesei. Deschide-l! Apasă pe butonul din spatele grifonului!

— L-am deschis, tată.

— Se află acolo un flacon din cristal de stâncă.

— Iată-l.

— Mi-au trebuit douăzeci de ani pentru. În clipa aceea bătrânul simţi că i se apropie sfârşitul, şi adunându-şi toate puterile, zise: După ce-mi voi da duhul, să-mi ungi fără întârziere trupul cu această apă. Voi renaşte.

— Cam puţină, replică tânărul.

Bartholomeo îşi pierduse graiul, dar mai avea încă puterea să audă şi să vadă auzind aceste cuvinte, îşi suci capul spre don Juan cu o mişcare de-o repeziciune uluitoare, grumazul îi rămase întors ca al unei statui de marmură pe care sculptorul a condamnat-o s-o lase să privească într-o parte, ochii săi holbaţi căpătară o fixitate nefirească. Murise, murise pierzându-şi singura, ultima iluzie. Căutându-şi un refugiu în inima fiului său, găsi în ea o groapă mai adâncă decât cea săpată de obicei de oameni pentru morţii lor. I se zburlise părul de spaimă, iar privirea lui crispată şi imobilă continua să vorbească. Acest tată parcă se scula mânios din groapă spre a-i cere Domnului răzbunare!

— Ei! s-a sfârşit cu bătrânul, exclamă don Juan.

Nerăbdător să cerceteze misteriosul flacon la lumina lămpii, aşa cum un băutor îşi cercetează clondirul la sfârşitul mesei, luă seama că ochii tatălui său păliseră. Câinele se uita, uluit, când la stăpânul său, care zăcea fără suflare, când la flaconul cu elixir, imitându-l pe don Juan, care, şi el, privea rând pe rând, când la tatăl său, când la fiolă. Lampa arunca lumini schimbătoare. Se aşternuse liniştea, viola amuţise. Belvidero tresări: i se păru că tatăl său mişcă braţul. Speriat de expresia aspră a ochilor săi acuzatori, îi închise, aşa cum a-i prinde la loc o perdea bătută de vânt într-o noapte de toamnă. Rămase în picioare, pierdut, singur cu gândurile lui. Deodată, un zgomot strident, ca atunci când se destinde un resort ruginit, rupse tăcerea. Don Juan, surprins, fu gata să scape flaconul. O sudoare, mai rece ca oţelul unui pumnal, îi invadă porii. Un cocoş din lemn vopsit apăru dintr-un ceasornic de perete,

strigând de trei ori cucurigu. Era una dintre acele ingenioase maşinării cu ajutorul cărora savanţii din acea epocă parveneau să fie treziţi din somn la ora pe care şi-o fixau pentru a-şi continua lucrul. Lumina zorilor însângera ferestrele. Trecuseră zece ore de când don Juan sta dus pe gânduri. Bătrânul ceasornic părea să fie mai plin de credinţă decât el întru îndeplinirea îndatoririlor sale faţă de Bartholomeo. Această maşinărie era alcătuită din pârghii de lemn, din rotiţe, şuruburi şi arcuri, pe câtă vreme el poseda acel mecanism hărăzit omului care se cheamă inimă. De teamă să nu rătăcească pe undeva fiola cu misteriosul lichid, scepticul don Juan o puse la loc în sertarul măsuţei gotice. În acest moment solemn auzi venind dinspre coridoare un zgomot nedesluşit: frânturi de glasuri, râsete înăbuşite, paşi uşori, foşnetul mătăsii zarva stârnită de-o ceată veselă, care încearcă să se stăpânească. Uşa se deschise, şi prinţul, prietenii lui don Juan, cele şapte curtezane, cântăreţele, în bizara dezordine în care se găsesc dansatorii surprinşi de lumina dimineţii, atunci când soarele se luptă cu flăcările palide ale lumânărilor, pătrunseră în încăpere pentru a-i prezenta tânărului moştenitor obişnuitele condoleanţe.

— Oh! Oh! bietul don Juan! Te pomeneşti că a luat în seamă moartea tatălui său, şopti prinţul la urechea Brambillei.

— Dar tatăl lui era om cu inimă de aur, răspunse ea.

Totuşi, meditaţiile nocturne ale lui don Juan îi întipăriseră pe chip o expresie atât de izbitoare încât întreaga ceată amuţi dintr-o dată. Bărbaţii rămaseră nemişcaţi. Femeile, cu buzele uscate de vin şi obrajii palizi de atâtea sărutări, îngenunchează şi începură să se roage. Don Juan nu se putu opri să nu tresară când văzu splendoarea, veselia, râsetele, cântecele, tinereţea, frumuseţea, puterea, însăşi întruchiparea vieţii, prosternându-se astfel în faţa morţii. Dar în această încântătoare Italie, desfrâul şi religia se împleteau pe acea vreme atât de perfect încât religia

devenise desfrâu, iar desfrâul religie. Prinţul strânse cu duioşie mâna lui don Juan apoi, după ce chipurile împrumutară pe rând şi laolaltă aceeaşi grimasă, pe jumătate tristă, pe jumătate indiferentă, această vedenie pieri, lăsând în urmă camera goală. Era în adevăr o întruchipare a vieţii? Coborând scările, prinţul îi spuse Rivarbarellei:

— Hei! cine ar fi crezut că don Juan este un fanfaron al impietăţii? Îşi iubeşte tatăl!

— Aţi observat câinele acela negru? întrebă Brambilla.

— O să aibă bani cu nemiluita, rosti suspinând Bianca Cavatolino.

— Puţin îmi pasă! exclamă mândra Varonese, cea care spărsese bomboniera.

— Cum, puţin îţi pasă! exclamă ducele. Cu averea lui e mai prinţ decât mine.

Mai întâi, don Juan, hărţuit de gânduri, nu se putu hotărî să întreprindă ceva. După ce luă cunoştinţă de comoara strânsă de tatăl său, se înapoie, către seară, în camera mortuară, cu inima plină de un cumplit egoism. În încăpere se aflau toţi oamenii casei sale ocupaţi să aranjeze ornamentele catafalcului pe care răposatul monsenior urma să fie expus a doua zi, în mijlocul unei superbe camere luminate, curios spectacol, pe care toată Ferrara trebuia să vină să-l admire. Don Juan făcu un semn, şi oamenii săi se opriră buimăciţi şi înfricoşaţi.

— Lăsaţi-mă singur, zise el cu un glas care nu mai semăna cu al lui, şi să nu intraţi în cameră decât atunci când voi ieşi eu.

Când paşii bătrânului servitor, care plecase ultimul, abia se mai auziră sunând pe lespezi, don Juan închise grăbit uşa, şi fiind sigur că nu mai e nimeni de faţă, strigă: „Să încercăm!”

Trupul lui Bartholomeo zăcea întins pe-o masă lungă. Spre a ascunde tuturor privirilor hidosul spectacol al unui cadavru pe care slăbiciunea îl făcuseră să semene cu un

schelet, îmbălsămătorii întinseseră peste trup un cearşaf, lăsându-i numai capul afară. Nefericita mumie zăcea în mijlocul camerei, iar cearşaful, subţire şi suplu, îi scotea în evidenţă formele, accentuând înţepeneala trupului.

Obrazul îi era acoperit cu pete mari, violete, care arătau ca trebuie cât mai grabnic îmbălsămat. În ciuda scepticismului cu care se înarmase, don Juan tremură deschizând magica fiolă de cristal. Mai înainte de-a sfârşi operaţia, fu obligat să se oprească o clipă, într-atât de tare îi tremurau mâinile. Dar acest tânăr fusese corupt de la început în mod savant de năravurile unui anturaj desfrânat; un gând, demn de ducele de Urbin, îi dădu curaj, şi îmboldit şi de un viu sentiment de curiozitate, ai fi crezut că Diavolul îi suflă la ureche aceste cuvinte ce răsunară în inima lui: „Unge un ochi!” Luă o rufă, şi, după ce-o muie cu zgârcenie în preţiosul lichid, o trecu uşor peste pleoapa ochiului drept al cadavrului. Ochiul se deschise.

— Ah! Ah! rosti don Juan, strângând în mână flaconul aşa cum strângem, în vis, craca de care ne ţinem când stăm agăţaţi deasupra unei prăpăstii.

Ochiul se umplu de viaţă, părea un ochi de copil înfipt în craniul unui mort. Lumina tremura înlăuntrul lui, înconjurată de un fluid proaspăt! Protejat de frumoasele gene negre, scânteia asemeni acelor luciri unice pe care călătorul le zăreşte pâlpâind pe o câmpie pustie, în nopţile de iarnă. Acest ochi arzător părea că vrea să năvălească asupra lui don Juan, şi parcă gândea, acuza, condamna, ameninţa, judeca, vorbea, striga, muşca. Toate patimile omeneşti se agitau înlăuntrul său. Rugăminţile cele mai tandre o mânie regească, apoi dragostea unei tinere cerând graţie călăilor ei, în fine, privirea adâncă pe care o aruncă asupra mulţimii de oameni cel care urcă ultima treaptă a eşafodului. Izbucnea atâta viaţă din acest crâmpei de viaţă încât don Juan, îngrozit, dădu înapoi, şi începu să se plimbe prin cameră, nemaiîndrăznind să privească ochiul acesta pe care-l revedea răsărind pe podea, pe tapiserii. Camera era

presărată cu puncte de foc, de viaţă, de inteligenţă. Peste tot luceau ochi care parcă lătrau la el!

— Ar fi trăit încă o sută de ani, exclamă el fără să vrea în momentul când, împins de-o curiozitate diabolică, se opri pentru a contempla mai bine această scânteie luminoasă.

Deodată, pleoapa inteligentă se închise şi se redeschise brusc, ca pleoapa unei femei care consimte. Dacă acum ar fi strigat: „Da!”, don Juan n-ar fi fost mai puţin îngrozit.

„Ce-i de făcut?” gândi el. Avu curajul să încerce să închidă această pleoapă albă. Dar încercările lui dădură greş.

„Să-l crap? Nu cumva aş făptui un paricid?” se întrebă el.

— Ba da, spuse ochiul clipind ironic.

— Ha! Ha! exclamă don Juan, asta e vrăjitorie curată, şi se apropie, pregătindu-se să strivească ochiul.

O lacrimă mare se rostogoli pe obrajii scofâlciţi ai cadavrului şi căzu pe mâna lui Belvidero.

— Arde! strigă el aşezându-se.

Această luptă îl obosise, ca şi cum s-ar fi bătut, ca lacob cu îngerul.

În sfârşit, se ridică spunând: „Numai de n-ar ţâşni sânge!” Apoi, adunându-şi tot curajul care-ţi trebuie ca să fii laş, strivi ochiul, apăsându-l cu o rufă, dar fără să-l privească. Un geamăt neaşteptat, dar teribil, se auzi. Sărmanul câine îşi dădea sufletul urlând.

„O fi făcând parte din vrăjitorie?” se întrebă don Juan privind credinciosul animal.

Don Juan Belvidero fu socotit de toată lumea un fiu pios. El ridică un monument de marmoră alba pe mormântul tatălui său şi încredinţa execuţia sculpturilor celor mai celebri artişti ai timpului. Nu se linişti de-a binelea decât în ziua când statuia paternelă, îngenuncheată în faţa Religiei, apăsă cu enorma-i greutate mormântul în fundul căruia îngropa ultima remuşcare care-i atinsese inima într-un moment de istovire. Când ajunse în stăpânirea imensei averi strânsă de bătrânul orientalist, don Juan deveni avar. Nu avea, oare, de întreţinut două vieţi omeneşti cu banii

lui? Privirea lui cercetătoare pătrunse în principiul vieţii sociale şi îmbrăţişa cu atât mai bine lumea cu cât acum o vedea printr-un mormânt. Analiză oamenii şi lucrurile dorind să termine cu Trecutul, reprezentat prin Istorie cu Prezentul, configurat prin Lege, cu Viitorul, dezvăluit de Religii. Luă spiritul şi materia, le aruncă într-un creuzet şi, negăsind nimic, deveni don Juan!

Stăpân al iluziilor existenţei, se aruncă, tânăr şi frumos, în clocotul vieţii, dispreţuind lumea, dar punând stăpânire pe ea. Fericirea lui nu se mulţumea a fi fericirea burgheză care se hrăneşte cu rasolul periodic, cu aşternutul încălzit iarna, cu lampa de noapte şi cu papucii cumpăraţi la trei luni o dată. Nu, el se agăţă de existenţă ca o maimuţă care apucă o nucă şi, fără să stea mult pe gânduri, îndepărtează cu dibăcie vulgarele învelişuri ale fructului, ca să cerceteze cu atenţie miezul gustos. Poezia şi sublimele emoţii ale pasiunii omeneşti nu mai puneau în calea lui nici o stavilă. El nu comise greşeala acelor oameni puternici care, închipuindu-şi, din când în când, că sufletele mici cred în cele mari, acceptă să schimbe gândurile înalte ale viitorului cu ideile mărunte ale existenţei noastre pământeşti. Putea, ca şi ei, să meargă cu picioarele pe pământ şi cu capul în nori dar prefera să se aşeze şi să strivească, sub sărutul lui, nu o singură gură de femeie, moale, fragedă şi parfumată căci, asemeni Morţii, pe oriunde trecea, devora totul fără ruşine, râvnind o dragoste a posesiunii, o dragoste orientală, cu desfătări prelungi şi uşoare. Neiubind în femei decât femeia, îşi făcu din ironie o a doua natură. Când amantele lui se serveau de un pat ca să urce la ceruri, pierzându-se într-un extaz îmbătător, don Juan le urma, grav, expansiv, sincer atât cât poate fi un student german. Dar el spunea Eu, când amanta lui, nebună, pierdută, spunea Noi! Ştia ca nimeni altul să se lase sedus de-o femeie. Era întotdeauna destul de puternic ca s-o facă să creadă că tremură ca un tânăr licean când, la primul său bal, îi şopteşte fetei pe care o invită la dans: „Vă place dansul?” Dar ştia să şi roşească,

să-şi tragă puternica-i sabie, zdrobindu-i pe comandori. Era zeflemea în simplitatea lui şi râset în lacrimile lui, căci ştia întotdeauna să plângă ca o femeie care-i spune soţului ei: „Dă-mi un echipaj, sau dacă nu, voi muri de oftică!” Pentru negustori lumea este un balot sau o grămadă de bilete aflate în circulaţie, pentru cea mai mare parte dintre tineri, ea este o femeie, pentru unele femei, este un bărbat, pentru unele spirite, este un salon, o gaşcă, un cartier, un oraş pentru don Juan, universul era el! Model de graţie şi de nobleţe, spiritual şi seducător, îşi priponea barca la toate malurile, dar, lăsându-se condus, nu mergea decât până unde voia să meargă.

Cu cât treceau anii, cu atât se îndoia mai mult. Cercetând oamenii, ghicea adesea că vitejia era, de fapt, o mare îndrăzneală, prudenţa, poltronerie, generozitatea, fineţe, dreptatea, o crimă, delicateţea, neghiobie, probitatea, ceva organizat şi, printr-o ciudată fatalitate, observă că oamenii cu adevărat cinstiţi, delicaţi, drepţi, generoşi, prudenţi şi îndrăzneţi nu se bucurau de nici un fel de consideraţie din partea semenilor. „Ce glumă fioroasă! îşi zise el. O glumă pe care nu Dumnezeu a născocit-o.” Atunci, renunţând la o lume mai bună, nu se dădu de gol niciodată când auzea rostindu-se un nume, şi îi consideră pe sfinţi pietre, în biserici, asemeni operelor de artă. Astfel, înţelegând mecanismul societăţii omeneşti, nu ofensa niciodată prea tare prejudecăţile, pentru că nu era chiar puternic ca un călău dar se juca cu legile sociale, cu graţia şi spiritul atât de bine redate în scena cu domnul Duminică. Fu aşadar tipul lui Don Juan de Molič̆re, al lui Faust de Goethe, al lui Manfred de Byron, ţi al lui Melmoth de Maturin. Imagini grandioase făurite de cele mai mari genii ale Europei, cărora li se vor adăuga fără îndoială acordurile lui Mozart şi poate chiar lira lui Rossini! Imagini teribile, pe care principiul răului ce există în om le eternizează, şi ale căror copii trec dintr-un secol într-altul, fie că acest tip intră în tratative cu oamenii, încarnându-se în Mirabeau fie că se

mulţumeşte să acţioneze în tăcere, ca Bonaparte sau să inunde universul cu ironia lui, ca divinul Rabelais sau, mai mult, să râdă de oameni, în loc să-i blesteme, ca mareşalul Richelieu sau, poate şi mai bine, să-şi bată joc în acelaşi timp şi de oameni, şi de lucruri, aşa cum face cel mai celebru dintre ambasadorii noştri. Dar geniul profund al lui don Juan Belvidero rezumă, cu anticipaţie, toate aceste genii. Îşi bătea joc de tot şi de toate. Viaţa lui era o batjocură care cuprindea oamenii, lucrurile, instituţiile, ideile. În ce priveşte veşnicia, discutase, între patru ochi, timp de-o jumătate de oră cu papa Iulius al II-lea, şi la sfârşitul conversaţiei, îi spuse râzând:

— Dacă ar trebui să aleg cu orice preţ, mi-ar place mai mult să cred în Dumnezeu decât în Diavol puterea unita cu bunătatea oferă întotdeauna mai multe resurse decât cele de care dispune Geniul Răului.

— Da, dar vrerea Domnului e să faci penitenţă în lumea asta.

— Vă gândiţi deci mereu la indulgenţele dumneavoastră? răspunse Belvidero. Ei bine! eu am, ca să mă pocăiesc de greşelile primei mele vieţi, o existenţă de rezervă.

— Ah! dacă astfel înţelegi bătrâneţea, exclamă papa, rişti să fii trecut în rândul sfinţilor.

— După urcarea dumneavoastră în scaunul papal, puteţi crede orice.

Şi merseră să-i vadă pe muncitorii ocupaţi cu construirea imensei bazilici consacrate sfântului Petru.

— Sfântul Petru este omul genial care ne-a dăruit îndoita noastră putere, îi spuse lui don Juan papa. Merită cu prisosinţă monumentul acesta. Dar uneori, noaptea, mă gândesc că un potop ar putea să-l şteargă de pe suprafaţa pământului şi va trebui s-o luăm de la capăt.

Don Juan şi papa începură deodată să râdă se înţeleseseră. Un prost s-ar fi dus a doua zi să se distreze cu Iulius al II-lea la Raphael sau în plăcuta Villa-Madama însă Belvidero se feri să-l vadă oficiind în calitate de pontif, spre

a se convinge că într-adevăr se îndoieşte. Destrăbălându-se la Rovere, ar fi putut să se desmânta şi să înceapă a comenta Apocalipsul.

Această legendă n-a fost totuşi inserată aici pentru a furniza materiale celor ce şi-au pus în gând să scrie memorii asupra vieţii lui don Juan ci a fost amintită pentru a dovedi oamenilor cinstiţi că Belvidero n-a murit în duelul său cu o piatră, aşa cum unele litografii ar vrea să ne facă să credem. Când don Juan atinse vârsta de şaizeci de ani, veni să se stabilească în Spania. Acolo, cu toată vârsta înaintată, se căsători cu o tânără şi fermecătoare andaluză. Dar, din prea multă socoteală, nu fu nici soţ, nici tată bun. El îşi dăduse seama că nu suntem iubiţi cu adevărată duioşie decât de femeile la care nu ne gândim niciodată. Dona Elvira, crescută în pioşenie de-o mătuşă bătrână, undeva în fundul Andaluziei, într-un castel, la câteva leghe de San-Lucar, era numai devotament şi graţie. Don Juan ghici îndată că această tânără femeie este una dintre fiinţele care luptă îndelung cu pasiunea înainte de a ceda; spera deci s-o păstreze virtuoasă până la moarte. Fu o glumă luată în serios, o partidă de şah pe care vru s-o joace la bătrâneţe. Ţinând seama de toate greşelile comise de către tatăl său Bartholomeo, don Juan decise să folosească cele mai neînsemnate acţiuni ale bătrâneţii lui pentru ca drama care trebuia să se întâmple pe patul său de moarte să izbândească. Astfel, o parte din bogăţiile pe care le stăpânea rămaseră ascunse în pivniţele palatului său din Ferrara, unde se ducea foarte rar. Cam jumătate din averea sa fu transferată într-o rentă viageră, pentru a interesa atât pe soţie cât şi pe copii să trăiască cât mai mult, un fel de şiretenie, pe care şi tatăl lui ar fi trebuit s-o folosească dar această viclenie machiavelică nu-i prea fu de folos. Tânărul Philippe Belvidero, fiul său, deveni un spaniol tot atât de evlavios pe cât era tatăl său de nelegiuit, poate în virtutea proverbului: copilul risipitor se potriveşte cu un tată zgârcit.

Don Juan îl alese pe abatele din San-Lucar pentru a dirija conştiinţa ducesei de Belvidero şi a lui Philippe. Acest preot era un om sfânt, înalt, admirabil de bine proporţionat, cu ochi negri, frumoşi, ou un cap asemeni lui Tiberiu, sleit de posturi, palid de abstinenţă şi supus zilnic tentaţiei, aşa cum sunt toţi singuraticii. Bătrânul nobil spera să mai poată ucide un preot înainte de a-şi încheia primul contract cu viaţa. Dar fie că abatele era tot atât de tare cât şi don Juan, fie ca dona Elvira avu mai multă prudenţă şi virtute decât putea Spania să le dăruiască femeilor, don Juan fu constrâns să-şi petreacă ultimele zile ca un popă de ţară, în deplină linişte, la el acasă. Câteodată îşi făcea o plăcere din a surprinde fie pe fiul său, fie pe nevastă-sa încălcându-şi obligaţiile religioase, căci ţinea cu străşnicie ca ei să-şi îndeplinească toate îndatoririle impuse credincioşilor de biserica romană. În fine, se arăta din cale afară de fericit atunci când îi auzea pe galantul abate din San-Lucar, pe dona Elvira şi pe Philippe dezbătând un caz de conştiinţă. Totuşi, cu toată grija prodigioasă pe care nobilul don Juan Belvidero o acorda persoanei sale, zilele decrepitudinii sosiră şi, o dată cu vârsta suferinţei, sosiră şi vaietele de neputinţă, vaiete cu atât mai sfâşietoare pe cât era mai vie amintirea clocotitoarei sale tinereţi şi voluptuoasei sale maturităţi. Acest om, care ajunsese cu batjocura până acolo încât îi silea pe ceilalţi să creadă în legile şi principiile de care el însuşi îşi bătea joc, adormea seara cu un poate pe buze! Acest model al bonton-ului, acest duce puternic al orgiei, curtean superb, acest om care, exercitându-şi farmecul, storsese inimile femeilor aşa cum o spălătoreasă stoarce o rufă, acest om de geniu se înăbuşea în fiecare clipă, chinuit de sciatică şi torturat de gută. Dinţii îl părăseau unul după altul, aşa cum, la sfârşitul unei petreceri, doamnele cele mai chipeşe şi mai frumos gătite pleacă, una câte una, lăsând salonul pustiu şi fără mobile. În fine, mâinile sale îndrăzneţe tremurau ca varga, picioarele zvelte i se împleticeau, şi într-o seară apoplexia îl înşfăcă de

gâtlej cu degetele-i lacome şi necruţătoare. Ajunsese să creadă că şubrezenia trupului său se datora lipsei de devotament a fiului şi soţiei, şi că îngrijirile lor duioase şi pline de delicateţe nu izvorau din dragoste, îi erau administrate numai pentru că-şi plasase toată averea în rente viagere. Când auzeau asemenea reproşuri nedrepte, Elvira şi Philippe vărsau lacrimi amare şi se arătau de două ori mai grijulii faţă de bănuitorul moşneag, a cărui voce spartă se îmblânzea rostind: „Prietenii mei, draga mea nevastă, mă iertaţi, nu-i aşa? Vă chinuiesc, nu? Vai, Doamne! cum te foloseşti de mine ca să pui la încercare aceste două fiinţe cereşti? Eu, care ar fi trebuit să le fiu bucuria, le sunt azi nenorocirea.” Astfel îi ţintuia la căpătâiul patului său, făcându-i să uite luni întregi de nerăbdare şi de cruzime într-un singur ceas în care desfăşura în faţa lor nesecatele comori ale graţiei şi falsei lui iubiri. În calitate de tată, acest sistem îi aduse mult mai multe izbânzi decât sistemul pe care-l folosise odinioară tatăl său. În fine, boala lui se înrăutăţi într-atât încât, ca să-l aşeze în pat, trebuia să-l manevreze ca pe o felucă atunci când pătrunde într-un canal plin de primejdii. Apoi sosi şi ziua morţii. Acest ins strălucitor şi sceptic, a cărui judecată supravieţuia celei mai teribile dintre toate distrugerile, se văzu între un medic şi un duhovnic, două personaje pe care le ura din tot sufletul. Dar îşi stăpâni furia. Nu exista oare, pentru el, o lumină strălucitoare dincolo de pânza viitorului? Pe această pânză, de plumb pentru alţii şi diafană pentru el, uşoarele, fermecătoarele delicii ale tinereţii dansau asemeni unor umbre.

Într-o frumoasă seară de vară, don Juan simţi apropierea morţii. Cerul Spaniei era de-o admirabilă limpezime, portocalii îmbălsămau aerul, stelele răspândeau lumini vii şi proaspete, natura întreagă părea să-l asigure că în curând va reveni la viaţă, feciorul lui pios şi supus îl privea cu dragoste şi respect. Către ora unsprezece vru să rămână singur cu această făptură candidă.

— Philippe, îi spuse el cu o voce atât de duioasă şi de caldă încât tânărul tresări şi lacrimă de fericire niciodată acest tată neînduplecat nu vorbise astfel: Philippe! Ascultă-mă, fiul meu, vorbi mai departe muribundul. Sunt un păcătos fără seamăn. Toată viaţa m-am gândit la clipa morţii mele. Am fost, pe vremuri, prietenul marelui papă Iulius al II-lea. Acest ilustru pontif se temea că excesiva iritare a simţurilor mele mă va face să comit vreun păcat ucigător în clipele care despart împărtăşania de moarte mi-a dăruit o fiolă plină cu apă sfinţită ce izvorăşte din stâncile deşertului. Am păstrat taina acestui elixir oferit din mărinimia pontifului Bisericii, dar azi sunt dator să dezvălui această taină fiului meu, în articula mortis. Vei găsi această fiolă în sertarul măsuţei gotice care a stat tot timpul la capătul patului meu. Preţiosul cristal ţi-ar mai putea fi de folos, iubitul meu Philippe. Jură-mi, pe veşnica ta mântuire, că vei îndeplini întocmai porunca mea.

Philippe îşi privi tatăl. Don Juan ştia să citească destul de bine expresia sentimentelor pe un chip omenesc pentru a nu muri liniştit văzând această privire, aşa cum tatăl său murise deznădăjduit atunci când îi zărise privirea.

— Meritai un alt fel de tată, continuă don Juan. Îndrăznesc să-ţi mărturisesc, copilul meu, că în momentul în care respectabilul abate din San-Lucar îmi dădea împărtăşania pe patul morţii, mă gândeam la incompatibilitatea celor două puteri atotputernice: puterea Diavolului şi puterea lui Dumnezeu.

— Oh! tată!

— Şi îmi spuneam că, în momentul când Satan va ajunge la împăcare, va trebui, sub ameninţarea de a fi socotit un mare ticălos, să prevadă iertarea pentru adepţii lui. Acest gând mă urmăreşte. Mă voi duce deci în iad, fiule, dacă nu vei îndeplini întocmai porunca mea.

— Oh! tată! Rosteşte-o neîntârziat!

— Îndată ce voi fi închis ochii, continuă don Juan, poate după câteva minute, vei lua trupul meu, cald încă, şi-l vei

întinde pe masa din mijlocul camerei. Apoi vei stinge lampa lumina stelelor îţi va fi de ajuns. Îmi vei scoate veşmintele de pe trup rostind Tatăl Nostru şi Ave, cu tot sufletul îndreptat spre Dumnezeu, te vei îngriji să umezeşti cu această apă sfântă ochii mei, buzele, capul şi obrazul, apoi, rând pe rând, mâinile, picioarele şi restul trupului dar, scumpul meu fiu, puterea lui Dumnezeu este atât de mare încât ce se va întâmpla să nu te tulbure întru nimic!

Simţind că moartea pune stăpânire pe el, don Juan adăugă cu glas poruncitor: „Ia seama să nu spargi sticluţa!” Apoi îşi dădu sufletul în braţele fiului său, care îi udă din belşug obrazul ironic şi palid cu lacrimi.

Era aproape de miezul nopţii când don Philippe Belvidero aşează cadavrul tatălui său pe masă. După ce îi sărută fruntea încruntată şi părul alb, stinse lampa. Lumina slabă a lunii, ale cărei raze ciudate iluminau câmpia, abia îi îngădui piosului don Philippe să zărească trupul tatălui său, nedesluşit, ca o pată albă în mijlocul întunericului. Tânărul îmbibă cu lichid o bucăţică de pânză şi, adâncit în rugăciune, unse cu luare aminte acest cap sfânt, înconjurat de liniştea adâncă. Auzea parcă şoapte şi freamăte, dar îşi zicea că e vântul care clatină coroanele pomilor. Cum sfârşi de uns braţul drept, se simţi strâns de gât cu putere de un braţ tânăr şi viguros, braţul tatălui său! Scoase un ţipăt sfâşietor şi scăpă fiola, care se sparse. Lichidul se evaporă. Oamenii din castel alergară, aducând cu ei făclii. Strigătul neomenesc îi înspăimântase şi îi uimise, de parcă trâmbiţa Judecăţii de apoi ar fi cutremurat universul. Într-o clipă, camera se umplu de oameni. Cutremuraţi de spaimă, îl zăriră pe don Philippe leşinat, dar ţintuit de braţul puternic al tatălui său, care i se încleştase în jurul grumazului. Apoi văzură, fără să le vină a crede ochilor, capul lui don Juan, tot atât de tânăr şi de frumos ca acela al lui Antinous un cap cu păr negru, cu ochi strălucitori, cu buze roşii, şi care se agita fioros, neputând să clintească leşul de care era legat. Un servitor bătrân strigă: „Minune!” Şi toată lumea strigă

după el: „Minune!” Evlavioasa dona Elvira, nepunând temei pe minunile magiei, trimise îndată după abatele din San-Lucar. Când acesta sosi şi văzu cu ochii săi nemaipomenita întâmplare, ca orice preot cu mintea ageră care nu se gândeşte decât cum să-şi sporească veniturile, hotărî pe loc să nu piardă prilejul. Aşadar, fără a sta pe gânduri, aduse la cunoştinţa celor de faţă că nobilul don Juan va fi trecut în rândul sfinţilor şi că slujba apoteozei va avea loc în biserica sa, care se va numi din acea zi San-Juan-de-Lucar. La aceste cuvinte, capul făcu o strâmbătură batjocoritoare. Ţinând seama că spaniolii se dau în vânt după asemenea solemnităţi, se prea poate ca slujba religioasă prin care parohia din San-Lucar consfinţea strămutarea fericitului don Juan Belvidero în rândul sfinţilor să fi avut loc.

Câteva zile după moartea acestui ilustru nobil, vestea miracolului reânvierii sale neizbutite pe deplin făcuse ocolul satelor din jurul localităţii San-Lucar, pe-o rază de mai mult de cincizeci de leghe, şi merita să-i vezi pe oameni cum se îmbulzeau, şoptind pe la răscrucile drumurilor veneau din toate părţile, ademeniţi de un Te Deum îngânat la lumina făcliilor. Antica moschee a mănăstirii din San-Lucar, splendid edificiu construit de mauri, sub bolţile căreia răsuna de trei secole numele lui Isus Hristos, care înlocuise numele lui Alah, se dovedea neîncăpătoare pentru mulţimea de oameni care alergaseră să vadă ceremonia. Înghesuiţi ca furnicile, hidalgo în mantii de catifea şi săbiile pe şold stăteau în picioare în jurul stâlpilor, fără să poată afla un locşor pentru a-şi îndoi genunchii, pe care numai în sfântul sălaş îi îndoiau. Femei chipeşe, sub ale căror fuste înzorzonate se ghiceau formele adorabile, ţineau de braţ moşnegi cu părul alb. Flăcăi cu ochi focoşi stăteau alături de femei bătrâne îmbrăcate de sărbătoare. Erau apoi perechi ce tremurau de fericire, logodnice curioase aduse acolo de drăguţii lor fete de curând măritate copii ţinându-se fricoşi de mână. O mulţime pestriţă purtând veşminte violent colorate, care-ţi zăpăceau privirea, podoabe ieftine,

încărcate cu flori, vorbind în şoaptă, stârnind un murmur în tăcerea nopţii. Uşile mari ale bisericii se dădură în lături. Cei care, veniţi prea târziu, rămaseră afară, vedeau de departe, prin cele trei portaluri deschise, o scenă pe care vaporoasele decoraţiuni ale operei noastre moderne n-ar fi capabile s-o redea nici pe departe. Cucernici şi păcătoşi, grăbiţi să câştige bunăvoinţa noului sfânt, aprinseră întru slăvirea sa mii de lumânări în această imensă biserică, lumini captivante, care împrumutau aspecte magice monumentului. Arcadele negre, coloanele şi capitelurile, capelele adânci şi strălucitoare, suflate în aur şi argint, galeriile, sculpturile sarazine, amănuntele cele mai delicate ale acestei fine sculpturi, ieşeau mai bine în evidenţă sub belşugul de lumină, ca ciudatele şi capricioasele figuri care prind chip în spuza aprinsă. Părea o mare de foc, dominată, în fundul bisericii, de strana aurită de lângă altarul principal, al cărui nimb de raze nu era mai prejos ca nimbul soarelui răsare. Dar splendoarea lămpilor de aur, a candelabrelor de argint, a drapelelor, a odăjdiilor, a sfinţilor şi ex-voto, păleau în faţa raclei unde odihnea don Juan. Trupul nelegiuitului scăpăra de pietre preţioase, de flori, cristaluri, diamante, aur, pene tot atât de albe ca şi aripile serafimilor, şi înlocuia pe altar o icoană a lui Crist. În jurul lui străluceau numeroase lumânări, care aruncau în aer unde luminoase. Bunul abate din San-Lucar, gătit în veşminte pontificale, purtând mitra împodobită cu pietre scumpe, haina sa albă şi cârja sa episcopală turnată în aur, trona, rege al corului, pe un jilţ împărătesc, în mijlocul întregului său cler, compus din bătrâni nemişcaţi, cu părul argintat, îmbrăcaţi în uşoare veşminte albe, care îl înconjurau asemeni sfinţilor duhovnici pe care pictorii îi grupează în jurul Celui Etern. Marele dascăl şi demnitarii consiliului canonic, decoraţi cu insignele strălucitoare ale rangului lor bisericesc, se duceau şi veneau prin norii fumului de tămâie, asemeni astrelor ce se învârtesc pe firmament. Când ora triumfului sosi, clopotele treziră

ecourile câmpiei, şi această imensa adunare înălţă spre Tatăl ceresc primul strigăt de laudă al Te Deum-ului. Sublim strigăt! Se împleteau glasuri pure şi uşoare, glasuri de femei în extaz, amestecate cu glasurile grave şi hotărâte ale bărbaţilor, mii de glasuri atât de puternice încât orga, cu tot mugetul tuburilor sale, nu mai izbutea să le domine. Doar notele pătrunzătoare ale glasurilor copiilor din cor şi accentele adânci ale vocii de bas trezeau gânduri gingaşe, căci ele înfăţişau copilăria şi forţa, în acest concert fermecător de voci omeneşti contopite întru slăvirea dragostei.

— Te Deum laudamus!

Din mijlocul catedralei negre, plină de femei şi de bărbaţi îngenuncheaţi, cântecul porni asemeni unei dâre de lumină fulgerând în noapte, iar liniştea fu spartă ca de-o bubuitură de tunet. Vocile suiră dimpreună cu norii fumului de tămâie, care aruncau văluri diafane şi albăstrui asupra fantasticelor minuni de arhitectură. Nu era decât bogăţie, mireasmă, lumină şi cântec. În momentul în care imnul de dragoste şi recunoştinţă se avântă către altar, don Juan, prea politicos ca să tacă, prea spiritual ca să nu înţeleagă batjocura, răspunse printr-un râs fioros şi se întinse în racla sa. Dar Diavolul, făcându-l să se gândească la riscul de a fi luat drept un om obişnuit, drept un sfânt, un Boniface, un Pantaleon, tulbură imnul de dragoste, scoţând un urlet sporit de miile de voci ale Infernului. Pământul preamărea, cerul blestema. Biserica se cutremură din vechile ei temelii.

— Te Deum laudamus! rosti adunarea.

— Duceţi-vă la toţi dracii, netoţilor! Dumnezeu, Dumnezeu! Curajos demonios, vite, sunteţi tot atât de stupizi ca bătrânul vostru Dumnezeu!

Şi un torent de înjurături se dezlănţui, ca erupţia râului de lavă fierbinte a Vezuviului.

— Deus sabaoth! sabaoth! strigară credincioşii.

— Batjocoriţi pe maiestatea Infernului! răspunse don Juan scrâşnind din dinţi.

Braţul viu ţâşni din raclă şi ameninţă adunarea, făcând gesturi pline de disperare şi batjocură.

— Sfântul ne binecuvântează, ziseră femeile bătrâne, copiii şi logodnicii, oamenii creduli.

Iată cum suntem adesea înşelaţi în ceea ce adorăm. Omul superior îşi bate joc de cei care-i aduc laude, şi aduce laude uneori celor de care îşi bate joc în adâncul inimii.

În clipa când abatele, prosternat în faţa altarului, cânta: Sancte Johannes, ora pro nobis! auzi foarte clar: O coglione!

— Ce se petrece acolo sus? strigă stareţul văzând racla mişcându-se.

— Sfântul se preface a fi diavol, răspunse abatele.

Atunci, ţeasta vie se smuci şi se desprinse cu violenţă de trupul fără viaţă, prăbuşindu-se pe craniul oficiantului.

— Aminteşte-ţi de dona Elvira! urlă capul, zdrobind capul abatelui.

Acesta scoase un strigăt înfiorător, care tulbură ceremonia.

Toţi preoţii alergară şi îşi înconjurară stăpânul.

— Imbecilule, mai spune că există un Dumnezeu! strigă glasul în clipa în care abatele, cu ţeasta zdrobită, îşi dădea duhul.

Paris, octombrie 1830.

SFÂRŞIT